

Părintele Ioan Damșa ne arată poziția sârbilor în cauza despărțirii ierarhice⁸; nu se poate neglija nici studiul lui *Nicolae Brânzeu* privind emanciparea românilor de sub ierarhia sârbească, chiar dacă reflectă poziția Bisericii Unite⁹; *Petru Nemoianu* vine cu o nouă sinteză a conviețuirii româno-sârbe¹⁰. *I. D. Suci*, ale cărui lucrări, (unele), autorul le folosește, trecând tocmai peste subiectul care îl interesa cel mai mult: lupta comună româno-sârbă¹¹. Lipsește și studiul lui *Miodrag Milin* cu incursiuni exacte din perioada propusă pentru studiu¹². Dacă tot sunt amintite nenumărate mănăstiri de pe teritoriul Banatului, într-un stil didactic (adică vreo două mănăstiri pe pagină), ne întrebăm de ce nu sunt amintiți și istoricii unguri, care vorbesc de ele, chiar dacă cu greșeli, ca de exemplu *Karácsonyi János*¹³ sau *Szentklárayi Jenő*¹⁴. După cum se vede, aceștia din urmă nu sunt români și prin urmare ar trebui respectată grafia numelui și a titlurilor chiar dacă nu se cunoaște respectiva limbă, cu apariția obligatorie a titlului în traducere. Cum toată lumea știe, probabil, autorul a considerat că nu mai este necesar să ne spună anul întemeierii mănăstirii Hodoș-Bodrog, la 1177, cu toate că este cea mai veche mănăstire românească.

Totuși, nu trebuie uitat, lucrarea în cauză are meritul ei datorat efortului de a se trezi interesul subiectului care aduce laolaltă două biserici surori care au făcut un front comun vitregiilor vremurilor care au măturat Banatul câteva sute de ani.

Pr. Gheorghe Naghi

Sergiu SOICA, Nicolae Brânzeu și dosarul din Arhiva CNSAS. Povestea unui eroism discret, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2013, 408 pagini.

Lumea contemporană și evenimentele internaționale axate pe diverse lupte și războaie ideologice cer în mod imperativ păstrarea stindardului libertății pe un loc însemnat al podiumului dedicat problemelor globale. Regimurile autoritare și chiar și cele democratice apelează de multe ori la instrumente brutale de dominare și asigurare a securității, care calcă în picioare inima demnității umane și scot la iveală inumanitatea celor care ajung la putere și vor să o păstreze cu orice preț. Lupta credinței cu puterea politică brută nu este una nouă sau de sorginte modernă, ea a existat și va exista pe parcursul civilizației umane sub o formă sau alta, însă această luptă, de multe ori, este una asimetrică și nejustă din perspectiva valorilor umane.

Comunismul în sine și regimurile comuniste din perioada postbelică au apelat de nenumărate ori la instrumentul terorii pentru a se opune valorilor care ofereau o rază de lumină celor oprimați de principiile primitive ale „democrației populare”. Războiul ideologic reprezenta pentru aceste regimuri dictatoriale principala amenințare la adresa stabilității lor, oamenii putând fi lichidați, încarcerați sau deportați, însă ideile și credințele lor rămăneau ca o sabie deasupra capului autoritarismului. Religia, în cazul de față, învățăturile lui Iisus reprezentau pericolul suprem pentru grupul de parveniți politici, needucați și lipsiți de valori morale. Astfel, persecuția liderilor religioși și a clerului devenea una dintre

⁸ Ioan Damșa, *Ținuta sârbilor față de români în cauza despărțirii ierarhice*, „Biserica și școala” (Arad), 1879, III, nr. 33, 24/12 august, p. 262-263; *Ibidem*, nr. 34, 31/19 august, p. 272-273; *Ibidem*, nr. 35, 7 septembrie/26 august, p. 284-285; *Ibidem*, nr. 37, 21/9 septembrie, p. 304-305; *Ibidem*, nr. 38, 39-40, 12 octombrie.

⁹ Dr. Nicolae Brânzeu, *Unirea cu Roma și emanciparea românilor din Ardeal și Banat de sub ierarhia sârbească*, „Cultura Creștină” (Blaj), 1936, XVI, nr. 5, mai, p. 267-270; *Ibidem*, nr. 6, iunie, p. 351-363.

¹⁰ Petru Nemoianu, *Sârbii și Banatul*, Craiova, 1930.

¹¹ I. D. Suci, *Alianța româno-sârbă împotriva dualismului habsburgic*, „Revue roumaine d'études internationales”, București, 1970, nr. 3-4 (9-10), p. 197-211.

¹² Miodrag Milin, *Colaborarea româno-sârbă în chestiunea națională din monarhia dualistă*, în *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. V, Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.), Sibiu, Edit. Techno Media, 2010, p. 20-30.

¹³ Dr. Karácsonyi János, *Ismeretlen délmagyarországi monostorok*, „Történet és régészeti Értésítő” (Timișoara), 1905, XXI (serie nouă), caietele I-II, p. 76-88.

¹⁴ Dr. Szentklárayi Jenő, *A szerb monostoregyházak történeti emlékei Délmagyarországon*, Budapest, 1908.

principalele îndeletniciri ale serviciilor de siguranță și ale diverselor organisme de represiune pe care se bazau statele comuniste.

Anihilarea spirituală sau fizică era un scop „nobil” și necesar în ochii regimului comunist din România, care a recunoscut îndată pericolul reprezentat de cler, de cel catolic îndeosebi, greco-catolicii fiind astfel și ei vizați. Astfel, paladiul dublei erezii a fost fatal pentru acest cult. Odată cu preluarea puterii și răsturnarea regimului constituțional reprezentat de monarhie, organele statului comunist au pus în mișcare și chiar au accelerat un mecanism de supunere al elementelor nefaste pentru el. Arestarea, încarcerarea, hărțuirea și domiciliul forțat au devenit fapte cotidiene pentru membrii clerului greco-catolic din România, a căror biserică a fost scoasă în afara legii la finele anului 1948.

Cartea lui Sergiu Soica, tânăr și talentat cercetător al istoriei comunismului românesc, cu accente notabile în ceea ce privește biserica greco-catolică de la noi, ne prezintă rezultatele acestui război ideologic, într-o formă personalizată și imposibil de trecut cu vederea, chiar și de laici sau amatori de istorie. Personajul principal al volumului este un prelat al bisericii greco-catolice din Transilvania, care devine – asemenea altor figuri eclesiastice din epocă – subiectul unui dosar de Securitate și al unui șir de anchete și rețineri îndată ce regimul comunist preia puterea în România. Desigur, acest lucru nu este unul singular în peisajul cotidian postbelic, însă el reflectă cât se poate de bine nu numai malignitudinea regimului comunist, ci și metodele de intimidare și oprimare a valorilor spirituale care reprezentau un pericol la adresa noului regim.

Lucrarea de față urmărește destinul postbelic al lui Nicolae Brânzeu, un preot greco-catolic din Episcopia de Lugoj, așa cum este el înfățișat prin dosarul existent în Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS). Pe 28 octombrie 1948, alături de alți membri ai ierarhiei Bisericii Greco-Catolice, era arestat și Nicolae Brânzeu, cel care condusese episcopia de Lugoj ca interimar. După ce a trecut pe la mănăstirea Neamțului și pe la mănăstirea Căldărușani, preotul Brânzeu a ajuns la închisoarea din Sighet, iar ulterior i s-a fixat domiciliu obligatoriu, mai întâi la Călărași, apoi la Orăștie și în cele din urmă la Lugoj. Când a murit, în 1962, Nicolae Brânzeu se afla încă în regim de domiciliu obligatoriu. Între 1945 și 1962, preotul Brânzeu s-a aflat sub atenta urmărire a Siguranței Statului și ulterior a Securității, după cum dovedește „dosarul individual” de la CNSAS.

Chiar de la prima răsfoire a cărții lui Sergiu Soica, cititorul își poate da seama de impresionanta muncă depusă de serviciile de Securitate pentru a-l ține departe de viața publică pe Nicolae Brânzeu. Din acest aspect putem deduce – deși autorul cărții nu pune accent pe această latură – că preotul Brânzeu nu era un simplu cleric în ochii organelor de represiune, ci căpătase anvergura unei verigi solide a clerului greco-catolic din Lugoj, și nu numai. Studiile de la Budapesta și Viena au făcut din el un om umblat în lumea occidentală și un pericol intelectual la adresa regimului comunist. Desigur, acest lucru nu reiese în mod direct din dosar, ci mai mult din metodele intense de supraveghere care sunt prezentate în carte.

Prezentarea autorului este una mai mult deductivă și se încadrează în subcapitolele aferente descrierii generale a procedurilor folosite de organele de Securitate. Putem spune că prin această trecere în revistă Sergiu Soica reușește să ofere cititorului acel instrument de măsură indispensabil evaluării corecte a părții următoare, axată pe dosarul de urmărire în sine. Tot aici cititorul află că (potrivit informațiilor disponibile până în prezent) de cazul Brânzeu s-au „ocupat” nu mai puțin de 13 informatori (care au dat 77 de note informative) și 22 de lucrători operativi și ofițeri de Securitate. Pentru 15 dintre aceștia din urmă, Sergiu Soica elaborează interesante și documentate note biografice. Tangențial, cartea prezintă informații și despre alte persoane (în principal alți preoți din episcopia de Lugoj), care, pentru că aveau legături considerate strânse cu Nicolae Brânzeu, apar în dosarul acestuia.

Partea a doua a cărții lui Sergiu Soica este alcătuită din documentele aflate în dosarul de Securitate al lui Nicolae Brânzeu. De aici putem afla în mod evident nivelul instituțional și metodele de supraveghere elaborate de Securitate. *Planul de marșrutizare* și *planul de dirijare* a informatorilor și a ofițerilor de Securitate ar aduce un surâs în mod normal ironic pe buzele cititorului (în special paragrafele care descriu modul în care ofițerul de Securitate și informatorul au stabilit de comun acord numele de cod), dacă acestea nu s-ar afla în umbra răului provocat de ele. „Liderul” dosarului de Securitate poate fi considerat turnătorul *Tofan Pavel*, care în decursul anilor a oferit peste 40 de note informative și care se afla în relație relativ strânsă cu Brânzeu. El descrie în diverse rânduri discuțiile

preotului cu diferite personalități ale clerului greco-catolic și efectuează acțiuni subversive în conformitate cu planurile și indicațiile oferite de agentul de supraveghere. O descriere amplă a acestor documente din dosar și înșirarea evenimentelor înregistrate de ele nu pot oferi mai mult decât o lectură, datorită caracterului compact al informației și structurii specifice care capătă claritate doar în cadrul unui ansamblu general. Putem spune că publicarea unor astfel de documente și studii oferă posterității oportunitatea de a vedea efectele activității serviciilor de Securitate din România comunistă, respectiv *eroismul discret* de care au dat dovadă subiecții dosarelor.

Volumul de față, deși este unul bine structurat și demn de o lucrare istorică, merită totodată să fie citit și ca un memento al deceniilor postbelice dominate de ideologia comunistă, când lumea orwelliană a fost mai mult o realitate decât o utopie. Autorul prezentului volum este cunoscut deja prin publicarea mai multor tomuri și studii asupra comunismului românesc, ocupându-se în detaliu de diverse personalități sau evenimente din perioada respectivă. Din această cauză, parcurgerea lucrării se impune de la sine, cu regretul că volumul pare a spune mai puțin decât ar putea dezvălui autorul despre acțiunile Securității, evitând în mod elegant să condamne persoanele implicate în dosarul de Securitate al preotului Brânzeu. Cuvântului înainte scris de Pia Brânzeu putem să îi adăugăm doar faptul că drumul spre iad este pavat de securiști.

Claudia Dărăban

Ioan BOROȘ, *Memorialistica*, Studiu introductiv, ediție și note de Nicolae Bocșan, Valeriu Leu, Ion Cârja, Costin Feneșan, Cristian Sabău, Presa Universitară Clujeană, 2012, 375 p.

O apariție editorială excepțională vede lumina tiparului la Cluj, cu câțva timp în urmă, datorat unui cunoscut și apreciat grup de cercetători istorici, din mijlocul cărora a dispărut mult prea devreme, Valeriu Leu. Acesta a și avut inițiativa cercetării fiindcă, așa cum mi-a mărturisit telefonic, înainte de a se prăpădi, el a fost acela care a descoperit *Memoriile* lui Ioan Boroș, arhiereul-preposit de la episcopia unită a Lugojului. Este una din cele mai mari și importante dezvăluiri ale secolului trecut în istoriografia românească.

Memoriile încep cu câteva considerații teoretice de natură filosofică: „anii trec, ... iar omul ajuns la vârsta îmbătrânirilor scapă de iluziile tinereților...devenind mai sedat, mai liniștit și calm judecă, calculează și ponderează mersul lucrurilor.” Începutul îl face prin prezentarea numită „*biografia mea*”, plecând de la nașterea sa în 27 octombrie 1850 în Careii-Mari, din părinții Ioan Boroș – nobil după diploma nobilitară din 9 noiembrie 1687, în copie – și Maria Varga, de neam rutean. Tatăl său, de profesie gubar-șubar, moare în 14 ianuarie 1882, iar mama, mai devreme, în 15 noiembrie 1876. Ioan Boroș a mai avut patru frați, pe care îi va ajuta o viață întreagă. Când era copil, istoricul Ioan Boroș nu știa românește, doar, în Biserică, se rosteau în românește rugăciunile sau la vreo sărbătoare, chiar „credeul” și predica. În *Pregătirea mea în școli* aduce din nou în prim plan faptul că nu știa românește, ci doar începea să citească în chirilică. Școala normală și gimnaziul inferior romano-catolic le va urma la Carei unde se considera un învățăcel de mijloc, deși limba germană nu-i plăcea comparativ cu limba latină, iar călugării profesori erau destul de intoleranți cu limba română, fiindcă pe durata gimnaziului (inferior), 1860-1865, mai mult nu aveau profesor de limba română, decât aveau. Gimnaziul superior îl va face la Beiuș unde îl frământa gândul învățării limbii române, așa că după jumătate de an a început „ceva a vorbi”. După trecerea examenului de „maturitate”, a vrut să continue Teologia la Oradea, optând pentru cariera preoțească, dar este refuzat să fie sub oblăduirea diecezei de Oradea și prin urmare trece în dieceza Lugojului, împreună cu Vasile Deciu, iar primul episcop, dr. Alexandru Dobra (1794-1870), îl primește și-l trimite la Seminarul „Sf. Barbara” din Viena. Primul contact cu un român a fost cu dr. Grigore Silași, prefect de studii și vicerector, care l-a mai liniștit în privința necunoașterii limbii germane. Aici totul era greu, fiindcă predarea se făcea în limba latină, dar a reușit să termine primul semestru, după osteneli serioase, cu calificativul „eminent”; apoi își amintește „conșcolarii” cu care trăia în cea mai bună armonie și chiar prietenie, cât și pe profesorii săi. Prin ultimul an, în 1873, sunt vizitați la Viena de episcopul Mihai Pavel, care îi încurajează să învețe bine fiindcă oricum este mai ușor la